

*INFO quadrimestral del
Parc Natural de Penyagolosa
Nº10 maig - agost 2020*

el Gegant

01

ELS MASOS

De Miguel Angel Chiarri

03

NOTICIES DE LA NATURA: MAIG - AGOST 2020

05

LA FITXA: EL VOLTOR COMÚ

Un aliat sanitari

06

EL MANTENIMENT DEL PARC

Els treballs de la brigada

07

EDUCACIÓ AMBIENTAL Activitats al parc

Els masos

Miguel Angel Chiarri, Arquitecte

El poblament dispers en masos, amb la seua manera d'aprofitar els recursos d'aquestes terres, ha modelat el paisatge de bona part d'aquestes muntanyes. El mas, conjunt indissociable de la casa i les seues terres, l'edificació, la masia, que engloba habitatge, dependències agrícoles i corrals, habitada per una família àmplia o troncal, en general de tres generacions, que segueix el sistema d'herència unipersonal i que treballa un terreny d'aproximadament 100 ha, el mas, estructurat i modelat segons l'economia assentada en la trilogia productiva d'aquestes regions mediterrànies de muntanya: el cultiu dels cereals, la ramaderia i l'aprofitament forestal.

Xarxa d'assentaments d'origen medieval, vinculats a la repoblació cristiana feudal, d'economia autàrquica, amb precís sistema social i hereditari, edificació ramadera que habita muntanyes mediterrànies d'hiverns freds i que conforma el seu volum, per addició de cossos i de manera orgànica, adossada al desnivell del terreny, amb l'era posterior, amb accés a habitatge i corrals per la façana principal, a ras de planta baixa i amb accés posterior a l'alçada del pis, a graners i pellers, des de l'era.

El masover treballa la terra de manera integral, amb finalitats d'autoabastiment, és agricultor, pastor i llenyataire, per al seu aprofitament va modificar l'entorn, va reduir la superfície del bosc, va ampliar els pasturatges i va construir bancals amb murs de contenció de pedra aparellada en sec, marges, per

Torre Martines

Mas de la Randera

al cultiu cerealista d'espècies foranes a l'entorn original, com ho són el blat, l'ordi, la vinya o l'olivera, formant així un nou ecosistema, paisatge en mosaic, de boscos, pastures i parcel·les de cultiu anivel·lades i contingudes amb murs de pedra.

Per a la permanència, de la masia i les seues terres, se seguia l'estratègia de la successió unipersonal, o d'hereu, la línia genealògica única, vinculada a una organització social no legislada, definida de manera consuetudinària, que es relaxa i comença a perdre's amb l'impuls i expansió agrària del segle XVIII i les lleis, que l'acompanyen, del procés de desamortització de 1836, quan es declara el dret igualitari d'hereus, que afecta l'acord social tradicional, i inicia el procés d'escissió propietats, la proliferació de masies menors, i la formació d'agrupacions, en barris i masades, tan habituals en l'Alcalatén i l'Alt Millars.

El canvi socioeconòmic de mitjançats el segle XX, d'intercanvi comercial a gran escala, converteix en improductiu el poblament secular i autàrquic en masies, s'abandonen i ací ens queden els vestigis d'aquelles formes de vida, que susciten els sentiments amb les seues ruïnes evocadores, que tenen una part de decepció i una altra d'emoció, que transmeten nostàlgia i deslliguen la imaginació, on s'intueix la fragilitat de l'obra humana i el poder de la naturalesa recuperant l'espai prestat, i que transforma la tragèdia en estètica i veneració, la ruïna té l'estètica del temps.

Humida primavera

Orquídia sapròfita *Neottia nidus-avis*

Floració

Gripauet (*Pelodytes*)

Notícies de la natura: maig - agost 2020

Aquesta secció es va crear per a donar a conèixer alguns dels esdeveniments més significatius que tenen lloc cada trimestre en el medi natural del Parc Natural de Penyagolosa. Oferim una selecció d'observacions de flora i fauna, fenòmens meteorològics, esdeveniments astronòmics, etc que destaquen en el dia a dia de la nostra naturalesa. Pots participar aportant les teues observacions, vivències o fotografies, fent-les arribar a: parque_penyagolosa@gva.es

La plujosa primavera provoca una floració espectacular i prats, matolls i boscos es cobreixen de tapisos multicolors. Entre les espècies més cridaneres es troben les orquídiades, amb el ressorgiment d'espècies que no s'observaven des de fa anys com l'estranya orquídia sapròfita *Neottia nidus-avis*. També les pluges impulsen la reproducció d'amfibis en inundar-se prats i omplir-se tolles abans seques. Les nits ressonen amb el raucar de gripaus corredors (*Bufo calamita*) i els gripauets (*Pelodytes punctatus*)

Dos esperançadors indicis de l'èxit del projecte de reintroducció de la papallona apol·lo (*Parnassius apollo*) en Penyagolosa, per segon any consecutiu observem el vol de papallones després de l'alliberament d'erugues i per primera vegada la posta d'ous en llibertat.

El 30 de juny rebem la inesperada visita d'un falcó de la reina (*Falco eleonora*) una bella espècie migratòria marina que nidifica a les illes del mediterrani i que a l'estiu es concentra en algunes zones de l'interior peninsular per a alimentar-se d'escarabats i libèl·lules.

A principis de juliol, les reines de avispó europeu (*Vespa crabro*) comencen a construir les seues bresques, cadascuna d'elles el seu. En unes setmanes comptaran amb una xicoteta població d'obreres que anirà creixent al mateix ritme que la grandària de la bresca.

S'observa per primera vegada en les tolles del Arboreto la poc comuna *Libellula quadrimaculata*, espècie de odonat fins ara no detectada al parc natural. La seua presència enriqueix encara més aquests xicotets ecosistemes on la vida es manifesta davant qui sap observar.

Com a mostra de les escenes de vida salvatge que transcorren al parc, el 21 de juliol vam ser testimonis de com una xicoteta però valenta mamà d'àguila calçada (*Aquila pennata*) expulsa dels voltants del seu niu a una molt major àguila reial (*Aquila chrysaetos*).

S'observen amb molta major abundància que altres anys els túnels i forats en la terra d'un xicotet rosegador de distribució molt localitzada a la Comunitat Valenciana, el talpó dels prats (*Microtus arvalis*). Si observem amb paciència des de la superfície de les seues xicotetes ciutats subterrànies podrem observar les seues anades i vingudes a la recerca de trévols i gramínies.

Aquest estiu detectem un mínim de 3 parelles de pilot (*Pernis apivorus*) al parc i el seu entorn immediat. Aquest gran rapinyaire propi d'àrees més del nord té la particularitat d'alimentar-se de larves de vespes i borinots. Una joia més en el tresor de biodiversitat de Penyagolosa.

Eruga de papallona Apollo

Libellula quadrimaculata

Talpó dels prats (*Microtus arvalis*)

Exemplar de pilot adult (*Pernis apivorus*)

LA FITXA:

El voltor comú

Un aliat sanitari

“Mira mamà, una àguila! Que gran! Ostres,...hi ha moltes!” Escoltem amb freqüència aquestes paraules o altres semblants entre els visitants del parc natural. No obstant això quasi sempre són referides a la impressionant visió d'un grup de voltors comuns (*Gyps fulvus*) en vol. Una estampa que tenim la sort de poder observar fàcilment en els cels de Penyagolosa i en general per tot l'interior de Castelló.

Malgrat presentar una silueta de vol similar a les grans àguiles –amb les qui estan emparentats- els voltors són encara més grans, aconseguint 2'5 metres de punta a punta d'ala i en ells la cua és proporcionalment molt curta. A més a diferència de les solitàries àguiles, són animals gregaris que solen criar i buscar aliment en grup, per la qual cosa l'habitual és veure alguns -fins i tot desenes- volant junts. Això forma part d'una estratègia per a prospectar enormes superfícies de terreny a fi de localitzar i alimentar-se del que ningú vol: carronyes d'animals morts. “Quin fàstic!”, és una altra expressió habitual entre els xiquets quan s'assabenten. És cert,... ells fan el treball brut: eliminar uns cadàvers que, de no menjar-se'ls els voltors, es descompondrien lentament causant males olors i permetent la propagació de malalties. El llarg coll “pelat” (en realitat cobert d'una curta pelussa) i uns àcids gàstrics fortíssims capaços d'acabar amb qualsevol virus, bacteri o paràsit són adaptacions d'aquesta espècie a aquesta dieta tan especial.

A diferència d'altres rapinyaires més xicotets que cacen per a viure, el voltor comú no és ràpid ni àgil volant, és més aviat un excel·lent planador: a manera de veles les seues enormes ales el sostenen en l'aire durant hores sense fer a penes esforç. Però per a això necessita que l'aire es calfe. Per aquesta raó sol criar en grans i assolellats penya-segats, i poc matiners, se'ls veu elevar-se en cercles seguint les columnes ascendents d'aire calent que es formen quan el sol ja està alt. És en aquests moments quan serà més fàcil observar-los.

Voltor (*Gyps fulvus*)

Voltor (*Gyps fulvus*)

El manteniment del parc

Els treballs de la brigada

Durant el segon quadrimestre de 2020, els treballs de les brigades de manteniment van ser diversos entre manteniment d'equipaments, condicionament de punts d'aigua i desbrossaments.

Pel que fa al manteniment d'equipaments, destaca la continuació dels treballs de neteja de les cunetes de la pista del Rodesnar. També s'ha fet manteniment de la cartelleria del parc, reposant els cartells danyats i repassant amb oli de llinosa els altres cartells i tanques de fusta repartides per tot el parc. Es va aprofitar per a instal·lar una tanca de protecció de l'antiga séquia del Barranc de la Pegunta per on es transportava l'aigua de la font a la hui desapareguda serradora de Sant Joan.

En el Carbo, es va fer el manteniment de la passarel·la de fusta del GR7 que creua el riu a l'altura del *Molino de abajo* canviant-se la tanca en trobar-se molt deteriorada.

Quant a condicionament de punts d'aigua, cal destacar els treballs de recuperació de la Font Trobada a Xodos en els quals es van instal·lar nous abeuradors realitzats en el mateix lloc dels treballs amb les restes dels arbres tallats durant les tasques de restauració.

Així mateix, es va dur a terme la neteja i condicionament de les fonts de l'Alforí, Espino, Fontanal, Randera, Font Coberta, Sant Antoni, l'abeurador de l'aprisco i el desbrossament de les cunetes de la pista de l'Alforí a l'ermitori de Sant Joan així com els voltants de les fonts citades anteriorment.

Neteja de cunetes

Instal·lació de tanca de protecció

Pelant un pi

Fent un gamelló per a la Font Trobada

Educació ambiental al parc

Educació ambiental

Les activitats d'educació ambiental realitzades en el segon quadrimestre de l'any en el P.N. de Penyagolosa han estat supeditades als diferents moments provocats per la crisi del Covid-19. Les activitats amb les escoles que solen fer-se durant els últims mesos del curs escolar aprofitant el bon temps en Penyagolosa, van haver de suspendre's i les activitats realitzades es van centrar en el públic general i famílies que van triar Penyagolosa per a passar les seues vacances d'estiu. Amb tot, aconseguirem realitzar prou activitats amb molt bona acceptació.

La primera activitat que es va realitzar després del període de restriccions va ser un recorregut d'observació i reconeixement de papallones i libèl·lules realitzat el 26 de juliol. Penyagolosa és un enclavament especialment ric en varietat de papallones i libèl·lules a la Comunitat Valenciana i aquesta activitat va suposar una posada en valor de la biodiversitat d'aquestes terres.

Durant el mes d'agost es van realitzar quatre rutes guiades d'interpretació del patrimoni per a donar a conèixer alguns dels racons més rics i emblemàtics de Penyagolosa. Entre ells, visitarem el Barranc de la Pegunta, el Rebollar i la font de l'Espino.

Durant totes les activitats que s'han anat realitzant fins al dia de hui, es posa especial atenció a complir la normativa exigida per les autoritats sanitàries d'ús de màscares, distanciament interpersonal i grups de menys de 25 persones.

**Vols col·laborar amb nosaltres?... envia els teus articles a la següent adreça:
parque_penyagolosa@gva.es**

Redacció: Equip tècnic del PN de Penyagolosa

Parc Natural de Penyagolosa

964 76 08 38

parque_penyagolosa@gva.es

<http://www.parquesnaturales.gva.es/web/pn-penyagolosa/>

Centre d'interpretació del parc: darrere de l'ermitori de Sant Joan de Penyagolosa

12135 Vistabella del Maestrat, Castelló

